

Pedagogų požiūris į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį

Aušrinė Gumuliauskienė

Šiaulių universitetas

Turint galvoje būtinumą modernizuoti mokyklą, straipsnyje atskleidžiamas pedagogų požiūris į modernios mokyklos viziją ir savo vaidmenį modernizuojant mokyklą. Gvildenant šiuos klausimus, svarbiausias dėmesys sutelkiamas į problemas, kurias, mokytojų požiūriu, turėtų spręsti mokykla, modernizuodama savo veiklą ir tarpusavio santykius, kokie mokyklos modernizavimo tikslai, pageidaujami mokyklos ir visuomenės santykiai. Taip pat siekiama apibūdinti pedagogų įsivaizduojamas jų pačių tobulėjimo kryptis, pobūdį.

Problemos aktualumas

Pastarąjį dešimtmetį šalyje atlikta nemaža tyrimų siekiant įvertinti švietimo reformos vyksmą, pedagogų požiūrį į švietimo sistemos pokyčius, švietimo kaitos bruožus ir kt. (M. Barauskaitė (1997), Ž. Jackūnas (1996), P. Jucevičienė (1996), A. Kalvaitis (1994, 1997), V. Lamanuskas (1997), G. Purvaneckienė (1996), K. Pukelis (1995, 1998), R. Želvy (1999) ir kiti).

Studentų, moksleivių, mokytojų, mokyklų vadovų nuomonių apklausos rodo pedagoginės visuomenės švietimo reformos vertinimo tendencijas, dalyvavimą joje, reformos vyksmo problemas įvairiais švietimo sistemos lygmenimis ir kt., pateikia ugdymo praktikos, pedagoginės sąmonės pokyčius.

Pastaruoju metu itin aktyviai diskutuojant apie mokyklos modernizavimo būtinumą pasaulinių ir europinių švietimo tendencijų požiūriu, kilo interesas plačiau panagrinėti problemas, susijusias su minėtais reiškiniais.

Bendraudama su Mokytojų kvalifikacijos instituto klausytojais, pateikiau jiems E. Kjaergardo ir R. Martinėnienės knygoje „Nepraprastas pavasaris“ siūlomą anketą „Mano mokyklos modernizavimas“ (modernizavimas – iš žodžio „modernus“, kuris pagal Tarpautinių žodžių žodyną suprantamas kaip „naujausias, šiuolaikinis, atitinkantis šių dienų reikalavimus“). Anketą sudarė aštuoni klausimai.

Pateikta anketa orientuoja pedagogą kritiškai ir kūrybiškai įvertinti mokyklos veiklą, išskirti pagrindines problemas, ieškoti jų sprendimo būdų, įvertinant savo vaidmenį, kokybinę jo raidą ne tik mokyklos, bet ir platesniu sociokultūriniu požiūriu. Tokia mąstymo kryptis turėjo padėti pedagogams suvokti savo atvirumo kaitai ir aktyvumo kaitoje svarbą, suprasti savo, kaip visuomenės ir ugdytinio tarpininko, funkcijas.

Tyrimo objektas – pedagogų nuostatos, požiūriai į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmenį.

Darbo tikslas – atskleisti pedagogų požiūrį į mokyklos modernizavimą ir savo vaidmens ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

- atskleisti pedagogų modernios mokyklos vizijos ir misijos sampratą;
- apibūdinti svarbiausius pedagogo įsivaizduojamus vaidmenis modernizuojant mokyklą, veiklos ypatumus;
- nustatyti tarpusavio santykių raidos požymius;
- išryškinti pagrindines mokyklos modernizavimo problemas sociokultūriniu ir švietimo koncepcijų požiūriu.

Tyrimo metodai – literatūros šaltinių analizė, anketinė apklausa, analitinės indukcijos metodas.

Tiriamųjų charakteristika

Tyrimo dalyvavo 53 Mokytojų kvalifikacijos instituto klausytojai, dirbantys pedagoginį darbą, tačiau neturintys pedagoginės kvalifikacijos. Iš jų turintys aukštąjį nepedagoginį išsilavinimą – 35 (66,03 proc.), aukštesnįjį – 13 (24,5 proc.), specialųjį vidurinį – 5 (9,4 proc.). Dirbantys bedrojo

lavinimo vidurinėje mokykloje – 43 (81,13 proc.) (dėsto fiziką, biologiją, chemiją, anglų kalbą, informatiką, dailę), aukštesniosiose mokyklose – 4 (7,5 proc.), jaunimo mokykloje – 1 (1,8 proc.), specialiosiose mokyklose – 2 (3,7 proc.), ikimokyklinio ugdymo įstaigose – 3 (5,6 proc.) ir 1 (1,8 proc.) nedirba. Respondentų amžius – nuo 22 iki 63 metų. Pedagoginio darbo stažas iki 5 metų – 26 (49 proc.), nuo 5 metų iki 10 metų – 23 (43,3 proc.), daugiau nei 10 metų – 1 (1,8 proc.).

Tyrimų rezultatai

1. Respondentų buvo prašoma nurodyti tris svarbiausias problemas, kurias turėtų spręsti mokykla, norėdama modernizuoti savo veiklą ir tarpusavio santykius.

Šiuo klausimu siekta išryškinti pedagogų požiūrį į mokyklos veiklos ir tarpusavio santykių kaitos kryptis. Problemų įvardijimas turėjo atskleisti, kam pedagogai teikia prioritetus modernizuojamos mokyklos veikloje ir tarpusavio santykiuose, kaip įsivaizduoja savo vaidmenį ir funkcijas kintančioje mokykloje.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

Veiklos modernizavimo problemos

1. Skurdi materialinė bazė – 58,4 proc.
2. Mokyklų kompiuterizavimas – 18,8 proc.
3. Mokyklų finansavimas – 16,9 proc.
4. Kvalifikuotų specialistų trūkumas – 11,3 proc.
Patalpų trūkumas – 11,3 proc.
5. Mokomųjų priemonių stoka – 9,4 proc.
Mokyklų profiliavimas – 9,4 proc.
6. Pasenusi mokymo sistema – 5,6 proc.
Mokyklų bibliotekų modernizavimas – 5,6 proc.
7. Vadovėlių trūkumas – 3,7 proc.
Mokymo siejimas su praktika, naujausiais mokslo laimėjimais – 3,7 proc.
Perkrautas ugdymo turinys – 3,7 proc.
Nepakankamas mokytojų dalyvavimas mokyklos veikloje – 3,7 proc.
8. Mokyklos atsilikimas nuo gyvenimo visomis prasmėmis – 1,8 proc.

Tarpusavio santykių problemos

1. Kolektyvo mikroklimatas – 20,7 proc.
2. Ryšiai su tėvais – 16,9 proc.
3. Moksleivių ir mokytojų santykiai – 13,2 proc.
4. Nepakankamas pedagogų bendradarbiavimas keičiantis patirtimi – 11,3 proc.
5. Tolerancijos, pakantumo stoka – 9,4 proc.
6. Vadovų diktatūra, vienvaldytė – 7,5 proc.
7. Kolektyvų „atjauninimas“ – 5,6 proc.
(senų ir jaunų pedagogų priešiškus)
Mokinių iniciatyvos trūkumas – 1,8 proc.
Moksleivių nenoras mokytis – 1,8 proc.
8. Mokytojų tarpusavio santykiai – 3,7 proc.
Konkurencija dėl krūvio – 3,7 proc.
9. „Puolimas“ diegti naujoves kolektyve, nesvarščius ir kritiškai neanalizavus – 1,8 proc.

9. Nėra papildomo ugdymo sistemos – 1,8 proc.
10. Prasti mokytojų darbo su kompiuteriu įgūdžiai – 1,8 proc.
11. Nepakankamai dalyvaujama projektuose – 1,8 proc.
12. Nepakankamas mokinių savarankiškumas – 1,8 proc.

10. Metodininkai daugiau turėtų dirbti mokyklai tobulinti, o ne vien dėl asmeninės naudos – 1,8 proc.
11. Nenoras dirbti komanda – 1,8 proc.
12. Demokratiškumo stoka – 1,8 proc.
13. Bendravimo kultūra – 1,8 proc.

Respondentai įvardijo problemas, susijusias su valstybės socialine ir švietimo politika:

1. Informacijos apie reformą trūkumas – 5,6 proc.

2. Trūksta švietimo politikos ir mokyklų savarankiškumo – 5,6 proc.

3. Negatyvus požiūris į švietimo reformą ir švietimo institucijų valdininkus – 3,7 proc. Mokytojo socialinis statusas – 3,7 proc. Mokyklos vadovų ir mokytojų pensinis amžius – 3,7 proc. Baisus popierizmas (blogiau nei sovietmečiu) – 3,7 proc. Sutrikusio intelekto vaikų integracija – 1,8 proc.

Akivaizdu, kad esant dabartinei Lietuvos švietimo sistemos finansavimo padėčiai, įvardytos problemos rodo, kad dominuoja materialinės, finansinės ir iš jų išplaukiančios mokyklos veiklos modernizavimo problemos. Natūralu, kad kiekviena reforma turi turėti materialinį aprūpinimą, t. y. švietimo politikos sprendimai neatsiejami nuo ekonominių sprendimų. Graudu, kad mokyklos materialinės bazės problema, palyginti su ankstesnių metų autorių tyrimų duomenimis, turi ryškią tendenciją didėti (G. Purvaneckienės 1996 m. tyrimų duomenimis, svarbiausia įgyvendinant mokyklų reformą yra stiprinti materialinę bazę – 23 proc. respondentų).

Neryški tendencija mokyklos modernizavimo veiklą sieti su mokyklos sistemos reorganizavimu (5,6 proc.), mokymo turinio kaita (3,7 proc.), papildomo ugdymo reorganizavimu (1,8 proc.) ir kiek labiau su paties pedagogo

kompetencija (11,3 proc.) sudaro prielaidą manyti, kad ne visada aiški mokyklos veiklos samprata.

Be to, kiekvienas pedagogo vaidmuo apima ir specifines funkcijas. Orientuojamasi labiau į tradicinę pedagogo veiklos sampratą. Visuomenės pokyčių kontekste iš esmės kinta požiūris į ugdymą, kartu ir pedagogo veiklos erdvė. Pateikti rezultatai rodo kritišką (nors ir ne itin ryškų) pedagogų požiūrį į savo dalyvavimą mokyklos modernizavimo veikloje (3,7 proc.).

Vertas dėmesio yra kvalifikuotų specialistų trūkumo (11,3 proc.) įvardijimas. Šiuo atveju jis galėtų labiau reikšti ne specialistų trūkumą apskritai (bent jau statistikos duomenys patvirtina kai kurių dalykų pedagogų perteklių šalyje), o nepakankamą jų kvalifikaciją. Besikeičiančioje mokykloje pedagogo kompetencijai keliami dideli reikalavimai lemia ir kokybinę jo veiklos raidą.

Akivaizdu, kad pastaraisiais metais papildomas ugdymas mūsų valstybėje išgyvena krizę, dėl kurios didėja moksleivių nusikalstamumas, narkomanija. Tai, pedagogų požiūriu, nedelsiant spęstina problema.

Dar viena pedagogams iškilusi problema – išmokti taikyti informacines ir komunikacines technologijas mokyklose.

Išsikristalizavo valstybės ekonominės, socialinės ir švietimo politikos problemos. Viena iš jų – dirbančių pensinio amžiaus pedagogų problema. Akivaizdu, kad negatyvi nuostata švietimo reformos atžvilgiu bei informacijos apie jos vyks-

mąstygiaus problema, palygintisu ankstesnių metų kitų autorių tyrimais, turi tendenciją mažėti.

2. Remiantis iškeltomis problemomis respondentų paprašyta suformuluoti tris mokyklos modernizavimo tikslus.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

Veiklos modernizavimo tikslai

1. Stiprinti materialinę mokyklos bazę – 69,8 proc.
2. Skatinti mokytojus tobulintis, mokytis dirbti kompiuteriu – 15,9 proc.
3. Integruoti dalykų pamokas – 7,5 proc.
4. Vesti daugiau popamokinių renginių – 5,6 proc.
5. Teoriją glaudžiai sieti su praktika – 5,6 proc.
6. Kurti dalykų modulius – 5,6 proc.
7. Diegti profilinį mokymą – 5,6 proc.
8. Aktyviai dalyvauti projektuose, rasti daugiau galimybių į juos įtraukti moksleivius – 3,7 proc.
9. Įgytas žinias daugiau taikyti praktiškai, seminaruose, kursuose, susitikimuose – 3,7 proc.
10. Sukurti mokyklos modernizavimo sistemą – 1,8 proc.
11. Įsteigti mokykloje socialinio pedagogo etatą – 1,8 proc.
12. Siekti mokyklos finansinio savarankiškumo – 1,8 proc.
13. Kaimo vaikai turi gauti, kas skiriama miesto vaikams – 1,8 proc.
14. Suaktyvinti pedagoginį tėvų švietimą – 1,8 proc.
15. Tobulinti mokymo programas – 1,8 proc.
16. Didesnį dėmesį skirti mokinių sveikatai, mažinti jų apkrovimą – 1,8 proc.
17. Kelti mokyklos prestižą – 1,8 proc.
18. Modernizuoti mokyklų bibliotekas – 1,8 proc.
19. Ruošti vaikus informacinei visuomenei – 1,8 proc.

Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti pedagogų švietimo politikos sampratą, ugdomosios veiklos reikšmę, kryptį, jai keliamus reikalavimus pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste.

Tarpusavio santykių formavimo tikslai

1. Stiprinti tarpusavio santykius – 7,5 proc.
2. Keisti požiūrį į jauną specialistą – 5,6 proc.
3. Glaudžiau bendradarbiauti su mokinių tėvais – 5,6 proc.
4. Demokratizuoti mokyklos valdymą – 5,6 proc.
5. Glaudžiau bendradarbiauti pradinių klasių ir dalykų mokytojams – 3,7 proc.
6. Skatinti mokinių savivaldą – 1,8 proc.
7. Vadovams rūpintis ne vien savo „savisauga“, būti lankstesniems – 1,8 proc.
8. Mažinti mokytojų abejingumą vaikui, jo asmenybei, laisvalaikiui, problemoms – 1,8 proc.
9. Tolerantiškiau žiūrėti į pedagogą, dirbantį kitaip – 1,8 proc.
10. Sukurti jaukią, saugią mokyklos atmosferą visiems – 1,8 proc.

Iš viso respondentai įvardijo 64 tikslus. Pažymėtina, kad respondentai sunkiau formuluoja įvardytų problemų sprendimo tikslus, nei konstatuoja pačias problemas. Tik 5,6 proc. respondentų įvardijo tris tikslus (dauguma po

du arba vieną). Iš dalies tai galbūt rodo, kad patys pedagogai nėra aktyvūs mokyklos kaitoje arba nepakankamai suvokia savo vaidmens reikšmingumą. Pastebėta tendencija, kad respondentai mato skirtingus tų pačių problemų

sprendimo tikslus. Kaip prioritetinį tikslą respondentai vieningai išskiria materialinės mokyklos bazės stiprinimą (69,8 proc.) (kabinėtų modernizavimas, aprūpinimas naujomis priemonėmis, kompiuterizavimas). Pagal reikšmingumą antroje vietoje yra mokytojų kvalifikacijos tobulinimo tikslas – 15,1 proc. Kitų įvardytų tikslų procentinė išraiška nėra plati, nuo 7,5 proc. iki 1,8 proc. Todėl ranguojant sudėtinga išskirti prioritetines tendencijas. Susidaro įspūdis, kad problemų sprendimo būdų yra daug ir jie visi beveik vienodai reikšmingi. Iš tiesų mokykloje viskas svarbu. Tikslų konstatavimas atskleidžia, kaip pedagogas suvokia visuomenės reikalavimus jaunajai kartai, ugdomosios veiklos kryptį, kuri lemia jos pobūdį, sistemą, rezultatus, vertinimo kriterijus ir kt. Mokyklos modernizavimo tikslų įvardijimas taip pat atskleidžia, kaip pedagogas išivaizduoja savo veiklos tikslą, supranta jo reikšmę ir savo vaidmenį jį įgyvendinant. Tikslų numatymas yra labai svarbus ir kūrybiškas mokyklos kaitos etapas.

Respondentų labiausiai pabrėžti tikslai (materialinė bazė), manyčiau, nėra patys svarbiausi kaitos siekiniai. Tai labiau galėtų būti tikslų realizavimo sąlyga ir priemonė.

Respondentų įvardyti mokyklos kaitos tikslai netiesiogiai leidžia spręsti apie pedagogų Lietuvos švietimo politikos sampratą pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste. Tikslų pasirinkimo tendencijos yra iliustratyvios ir naudingos, įvardijant pedagogo veiklos pokyčius, kintant mokyklos veiklos stiliui ir turiniui.

3. Kokių problemų gali kilti bendradarbiaujant su kolegomis, jei mokykla pakeis veiklos stilių ir turinį?

Šis klausimas padeda išryškinti subjektyviuosius mokyklos kaitos veiksnius.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

1. Tarpusavio konkurencija – 28,3 proc.:
 - a) atskirų dalykų mokytojų – 9,4 proc.,
 - b) „senų“ ir „jaunų“ kolegų – 9,4 proc.,
 - c) skirtingos kompetencijos pedagogų – 5,6 proc.,
 - d) dėl valandų skaičiaus – 7,5 proc.,
 - e) reformistų ir stagnatorių – 5,6 proc.
2. Daugelis gali likti be darbo – 11,3 proc. (ypač dėl profiliavimo).
3. „Įtempta atmosfera“ – 9,4 proc.
4. Sumažėjęs darbo krūvis – 9,4 proc.
5. Dėl konkurencijos neliks tarpusavio paramos – 5,6 proc.
6. Pensininkai neteks darbo – 5,6 proc.
7. Mokytojai nesidomi naujovėmis – 5,6 proc.
8. Konfliktai, nes pavydima kūrybiškiems pedagogams – 3,7 proc.
9. Atsiras daug kritikos – 3,7 proc.
10. Nuomonių nesutapimas – 3,7 proc.
11. Prasidės „kaltųjų“ medžioklė – 3,7 proc.
12. Kils daug problemų dėl moteriškų kolektyvų – 1,8 proc.
13. Trūks psichologinių žinių – 1,8 proc.
14. Gal ir nebūtų didesnių problemų – 1,8 proc.
15. Kolektyvas šaunus, manau, į pokyčius reaguotų palankiai 1,8 proc.

Respondentų įvardytų problemų pasiskirstymas iš dalies gali paaiškinti ganėtinai lėtus mokyklos veiklos stiliaus ir turinio pokyčius. Tai susiję su labai reikšmingomis ugdytojams priežastimis: konkurencija, darbo krūvio sumažėjimu ar jo netekimu apskritai ir dėl šių priežasčių susiklosčiusiais įtemptais kolegų santykiais. Šie subjektyvūs veiksniai yra stiprus mokyklų kaitos efektyvinimo ir spartos stabdys. Jaustis saugiam profesinėje veikloje yra vienas iš reikšmingiausių kiekvieno, nesvarbu, kur dirbančio, subjekto poreikių, nes profesija, anot R. Laužacko, yra atitinkamomis žiniomis, mokėjimais, gebėjimais ir įgūdžiais pagrįstos žmonių veiklos kombinacijos, teikiančios jiems pa-

sitenkinimo, materialinio apsirūpinimo ir aktyvaus įsijungimo į visuomeninio gyvenimo struktūras prielaida.

Respondentų problemų įvardijimo pasiskirstymas iliustruoja esant dar kitų problemų. Itin ryškėjanti problema – žmonių išteklių plėtos koordinavimo problema, kylanti dėl pedagogų paklausos ir pasiūlos pusiausvyros nebuvimo valstybėje. Neišvengiamai vis aktualesnės tampa pedagogų rengimo, įdarbinimo, kvalifikacijos tobulinimo, perkvalifikavimo problemos, siekiant užtikrinti galimybes keisti savo veiklos kryptį, profesiją dėl visuomeninių aplinkybių arba dėl individualių paskatų. Pedagogo profesija tampa vis mažiau paklausia, ir ateityje minėta tendencija stiprės. Taigi „vidinės“ mokyklos kaitos pedagoginės psichologinės problemos įgauna labai platų kontekstą.

4. Kokių problemų gali kilti, diegiant mokykloje naujas veiklos organizavimo formas? Nurodykite bent tris.

Šis klausimas leidžia išryškinti pagrindines problemas, kurių neišvengiamai kils, liberalizuojant mokyklos veiklos formas.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

Iš viso respondentai įvardijo 41 problemą. 5,6 proc. respondentų nurodė po tris, kiti po dvi arba vieną problemą; 7,5 proc. respondentų problemų nenurodė.

1. Lėšų stygius – 49,0 proc.
2. Materialinės bazės skurdumas – 18,8 proc.
3. Kvalifikuotų specialistų stoka – 15,09 proc.
4. Nesutarimai, konfliktai, pavydas – 15,09 proc.
5. Tėvų nepritartimas – 9,4 proc.
Žinių trūkumas – 7,5 proc.
6. Mokinių nesupratimas – 7,5 proc.
(Moksleiviai naujoves plačiai priima kaip žaidimą ir reikia daug laiko, kol pradeda rimtai dirbti.)

7. Vadybos problemos – 5,6 proc.
Vadovų kompetencija – 5,6 proc.
Nuomonių skirtumai – 5,6 proc.
Kūrybiškumo stoka – 5,6 proc.
Iniciatyvos, laiko stoka – 5,6 proc.
8. Biurokratinės kliūtys – 3,7 proc.
Tikrinantys darbą, patys nežino naujovių – 3,7 proc.
Pedagogams gali tekti persikvalifikuoti – 3,7 proc.
9. Prasidėtų švietimo skyriaus tikrinimai – 1,8 proc.
Padidėtų moksleivių išsiblaškymas – 1,8 proc.
„Vykdyto diktatas“ – 1,8 proc.
Mokytoju mokykloje teks būti visą darbo dieną – 1,8 proc.
Nėra finansavimo, tinkamo psichologinio ir moralinio pedagogų pasiruošimo – 1,8 proc.
Mokiniai nežino, ko jie nori ir ką sugeba – 1,8 proc.
Informacijos trūkumas – 1,8 proc.

Nesunku pastebėti, kad įvardijamos problemos kartojasi. Daugelis jų nėra pedagogo kompetencija. Pasikartojantys įvardijimai leidžia apibrėžti bazines problemas, susijusias su mokyklos veiklos liberalizavimu:

- 1) finansinis, materialinis kaitos aprūpinimas;
- 2) pedagogų ir vadovų kompetencija;
- 3) tarpusavio santykiai;
- 4) moksleivių, jų tėvų ir pedagogų nuostatos mokyklos kaitos atžvilgiu.

5. Kokio pageidautumėte visuomenės požiūrio į savo mokyklą? Kuo Jūsų mokykla turėtų būti žymi?

Pirmuoju klausimu siekta atskleisti mokyklos ir visuomenės santykio esmę, konkrečias jos apraiškas. Antras klausimas netiesiogiai gali rodyti pedagogų mokyklos vizijos ir misijos sampratą bei mokyklos, kaip sociokultūrinės tradicijos puoselėjančios ir perduodančios institucijos, patirtį.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

Pageidaujamas visuomenės požiūris

1. Teigiamas – 30,1 proc.
2. Kad mokykla būtų vertinama kaip kultūros židiny – 7,5 proc.
3. Supratimo ir bendradarbiavimo – 5,6 proc.
4. Tolerantiškumo, ne deklaruojamo, bet realaus prioriteto švietimo sistemai – 3,7 proc.
5. Kaimo mokytojas neturėtų būti tarsi „liaudies priešas“, kaimo mokykla turėtų nesiskirti nuo miesto mokyklos, lankstumo, daugiau pagarbos mokytojams, didesnio dėmesio, pozityvesnio požiūrio į vaikus, turinčius specialių poreikių, pozityvesnio tėvų požiūrio, visuomenė turėtų mokytojus gerbti ir vertinti kaip švietėjus, o ne kaip amatininkus, mokykla turi būti reikalinga visuomenei – 1,8 proc.

Mokyklos vizija (kuo mokykla turėtų būti žymi)

1. Gerais pedagogais ir daug pasiekusiais mokiniais – 32,0 proc.
2. Mokinių laimėjimais – 7,5 proc.
3. Gera materialine baze ir specialistais, tradicijomis ir glaudžiu bendradarbiavimu su tėvais, kvalifikuotais specialistais – 3,7 proc.
4. Gerais pedagogais, kurie ruošų puikius, demokratiškus, kūrybiškus mokinius – 1,8 proc.

Moderni, jauki, atitinkanti XXI a. lygį pagal žinių perteikimą, kalbų mokymą, sporto veiklą, gera techninę bazę, geru mokinių žinių lygiu, naujomis veiklos formomis, kad mokiniai, palikę mokyklą, džiaugtųsi savo žiniomis ir patyrimu, kad būtų geri stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai, savo darbo stiliumi, kuris leistų vaikui mokykloje gerai jaustis, kad mokykloje būtų demokratiški mokytojų ir mokinių santykiai – 1,8 proc.

Pedagogų tolerancija ir popamokine veikla, jos rezultatais; daugiau dėmesio joje turėtų būti skiriama darbinei veiklai; kad joje galėtų mokytis negabūs, kitokie mokiniai; turėtų būti patraukli: gerais mokinių pasiekimais ir atsiliėpimais, tėvų palankumu, aukšta pedagogų kvalifikacija, gerais mokytojų ir mokinių santykiais, atmosfera; jau esame žymūs rajone, ir kolegės galėtų iš mūsų pasimokyti; mokykla, kurios vaikai būtų geranoriškai intergruojami į visuomenę; mokykla – žinių šaltinis; įgytos žinios – materialinė vertybė ir už jas turi būti mokama; mokykloje turi būti mokytojai, mylintys savo darbą ir mokinius – 1,8 proc.

Mokykla turi garsėti žmogų, darbą, Dievą mylinčiais darbuotojais; mokykla turi būti ramus užtėkis kiekvienam vaikui; mokykla – antrieji namai, kur vaikas turi turėti visas dvasinio augimo ir brendimo sąlygas.

Respondentų įvardyti pageidaujami visuomenės požiūriai į mokyklą atskleidžia mokyklos ir visuomenės sąsajų problemškumą. Tarp deklaruojamų ir realių požiūrių yra ryškus atotrūkis. Ugdymas visada siejasi su konkrečia visuomene. Jį galima analizuoti personaliniu ir socialiniu lygmeniu. XX a. pabaiga yra ypatinga nauju kokybiniu visuomenės raidos lygiu – aukštu technologiniu išsivystymu. Ypatinga reikšmė tenka informacijai. P. Jucevičienės teigimu, testinio ugdymo,

mokymosi visą gyvenimą koncepcijos, būdamos šių visuomenės pokyčių išraiška ir tolesnės jos raidos sąlyga, lemia didelius švietimo, švietimo sistemos pokyčius konceptualių ir praktinių lygmeniu. Pradedama nusistovėti nauji visuomenės ir jos sistemos ryšiai. Tai aktualu ir Lietuvai, nes, būdama atvira socialinė sistema ir integruodamasi į pasaulį, ji yra lemiama bendrųjų pasaulio tendencijų, nors Lietuva ir nėra adekvataus Vakarų šalims išsivystymo lygio. Švietimas (visuo-

menės lygmens kategorija), kaip pagrindinė ugdymo (individo lygmens kategorija) funkcija, perteikia konkrečios visuomenės patirtį ir fundamentalųjų vertybių perteikimą (P. Jucevičienė, 1997). Visuomenė tarsi „užsako“ ugdymą. Ar šiandien mokykla pajėgi realizuoti šį užsakymą? Ar visuomenės ir individo edukaciniai interesai pradeda sutapti? Ar nėra tarp jų įtampos? Nepakankamas švietimo pajėgumas tenkinti edukacinius poreikius išryškina daug prieštaravimų.

Respondentų atsakymai, be kita ko, rodo dar ir tai, kad pasaulinės ir europinės švietimo tendencijos Lietuvos mokykloje nėra igavusios ryškesnio teorinio ar praktinio modelio apraiškų. Susidaro įspūdis, kad modernios, laikmečio reikalavimus atitinkančios mokyklos vizijos ir misijos samprata pedagogams dar nėra pakankamai aiški. Ir tai natūralu, nes minėtas koncepcijas iš tiesų labai sudėtinga įgyvendinti formaliojo švietimo sistemoje (turės keistis institucinis ugdymo pobūdis).

Pateiktas anketos klausimas išryškina ir kitų problemų, pavyzdžiui, kaimo ir miesto mokyklų labai akivaizdžius skirtumus, mokyklos santykius su valdžios institucijomis, mokytojų vertybines orientacijas, pedagoginės veiklos prioritetus.

Iš pirmo žvilgsnio pedagogai iš visuomenės pageidautų tarsi nedaug, tik realaus prioriteto, teigiamo požiūrio ir bendradarbiavimo. Iš tiesų šios mokyklos ir visuomenės santykio kryptys yra labai reikšmingos, siekiant sukurti modernios mokyklos, atitinkančios visuomenės poreikius, modelį. Šis procesas lemia mokyklos kaitos efektyvumo vertinimo būtinybę įvairiais švietimo lygmenimis.

Tačiau mokyklos modernizavimo ir jos santykio su visuomene požiūriu negalima pamiršti anot. K. Pukelio (1998), kad mokytojas yra svarbiausia pažinimo grandis, jungianti mokymą su mokslu, mokyklą su gyvenimu.

6. Kokie pokyčiai mokykloje Jus patenkintų per Jūsų dalyvavimo jos tobulinimo darbe laiką?

Šis klausimas skirtas pedagogų poreikiams kaitos procese išsiaiškinti.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas
Neatsakė – 13,2 proc.

1. Daugiau lėšų – 100 proc.
2. Materialinės bazės pagerinimas – 26,4 proc.
3. Kabinetų modernizavimas – 16,9 proc.
4. Geresni mokyklos bendruomenės narių santykiai – 9,4 proc.
5. Glaudesnis bendradarbiavimas – 7,5 proc.
6. Daugiau literatūros mokykloje mokytojams ir mokiniams – 5,6 proc.
7. Daugiau jaunų žmonių, naujų idėjų, daugiau demokratijos, pasikeistų mokyklos statusas, būtų vieningas kolektyvas, požiūrio į vaiką pasikeitimas – 3,7 proc.

Aštuntoje vietoje pateikiami atsakymai, surinkę po 1,8 proc.: kiekvienam norinčiam – po kompiuterį; daugiau renginių, švenčių, „judėjimo“, moksleivių kūrybiškumo, savarankiškumo skatinimas; vieningas kolegų ėjimas pasirinkta kryptimi, kad didėtų mokytojų ir mokinių atsakingumas ir pareigos jausmas; padidėtų mokytojų atlyginimai už 18 pamokų ir būtų daugiau laiko geriau pasiruošti pamokoms; administracijos ir mokytojų tarpusavio santykių gerėjimas; nuo 4 klasės skirti du anglų kalbos lygius ir neversti silpnų mokinių mokytis to, ko jie niekada neišmoks; įvesti tris kūno kultūros pamokas per savaitę, kad 5 klasės mokytojai tęstų tai, ką pradėjo pradinukų mokytojai; rečiau vartotų tokius mokinių apibūdinimus kaip „debilas“, „durnius“ ir kt., mokytojai taptų „prieinamesni“ mokiniams; vadovai skatintų mokytojus, kad mokiniai suprastų mokslo reikšmę; laisvėjanti, atviresnė naujovėms mokykla, daugiau mokinių atsakingumo, suinteresuotumo; kad didėtų mokytojų ir mokinių savimonė, nesavanaudiškas

požiūris į darbą, būtų išspręsta popamokinės veiklos problema, mokytojai išmokyti dirbti komanda, būtų atviresni vieni kitiems; moderni biblioteka, programų supaprastinimas, mokinių skaičiaus klasėse mažinimas, nebūtų mažinamas valandų skaičius, naujų dalykų įdiegimas, jei maksimaliai būtų pasiekti modernizavimo tikslai (mokymo programų tobulinimas, mokytojų ir mokinių bendradarbiavimas, teorijos ir praktikos ryšys ir kt.).

Respondentų atsakymai atskleidžia pedagogų poreikius modernizuojant mokyklą. Labiausiai per pedagogų dalyvavimo mokyklos tobulinimo darbe laiką juos tenkintų finansinis kaitos aprūpinimas (100 proc.). Kur kas mažiau svarbūs poreikiai yra: pozityvūs tarpusavio santykiai bei gerisantykiai su vaikais, glaudesnis bendradarbiavimas, demokratija, mokyklos statusas ir, beje, požiūris į vaiką pasikeitimas (tik 3,7 proc.). Matyt, iš tiesų labai daug sunkumų pedagogai patiria dėl nepakankamo mokyklos finansavimo. Tačiau straipsnio autorę kiek stebina ypatingas materialinių poreikių sureikšminimas, eliminuojant kitus svarbius veiksnius bei savo indėlio svarumą. Ar iš tiesų tik kompiuteriai ir finansiniai išteklių (jie gyvybiškai svarbūs) gali išspręsti visas švietimo problemas ir patenkinti švietimo bendruomenės poreikius? Be abejonės, biudžeto lėšos turi tenkinti švietimo institucijų poreikius. Dėl nuolatinio ir vis didėjančio jų stygiaus gresia pavojus prarasti žinią, pamirštant kitus reikšmingus dalykus: vaiką – centrinį ugdymo objektą, didžiausią vertybę, požiūrį į jį, santykius su juo, kūrybišką ugdymo pobūdį ir daugybę kitų mokytojo poreikių ir problemų, kurias jo valioje išspręsti. Medžiaginiai poreikiai ir vertybės turi būti greta dvasinių poreikių ir vertybių. Jos turėtų būti pedagogui ne tikslas, o tik priemonė tikslui pasiekti.

K. Pukelio (1998) teigimu, pedagoginio veiksmo efektyvumą sparčiai kintančiomis ugdymo sąlygomis, viso pedagoginio darbo brandumą lemia pedagoginis idėjingumas (subjektyvioji pusė).

7. Kaip turėtumėte pasikeisti kaip mokytojas ir Jūsų elgesys su moksleiviais, kad būtumėte pats tuo patenkintas?

Šiuo klausimu norėta išsiaiškinti pedagogų įsivaizduojamas jų pačių tobulėjimo kryptis, ypatumus, vertybines orientacijas.

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

1. Norėčiau įgyti daugiau dalykinių ir metodinių žinių – 22,6 proc.
2. Nežinau – 9,4 proc.
3. Turiu įgyti daugiau pedagoginių ir psichologinių žinių – 7,5 proc.
4. Keisti požiūrį į mokinį, geriau pažinti mokinio individualumą – 5,6 proc.
5. Būti griežtesnis (-ė) su mokiniais; daugiau reiklumo vertinant žinias; aš kol kas savimi patenkintas (-a), nuolat tobulėti – 3,7 proc.
6. Daugiau bendradarbiavimo, tolerantiškumo, individualaus požiūrio, kad mokiniai gerbtų, bet nebijotų, turėčiau nesikeisti, labiau būti pakantus (-i) ir vertinti vaiko asmenybę, turėčiau visada išlikti savimi, „pakilti“ iki vaiko lygio – „nenusileisti“, norėčiau vaikus užimti visą dieną, juos sudominti, labiau priartėti prie „sunkių“ vaikų, daug daug kantrybės, betarpiškumo, siekti daugiau demokratijos, kad mokytojas būtų tik konsultantas, mokiniai mokytusi norėdami turėti žinių, o ne dėl pažymio, norėčiau būti vyresniu (-e) mokinių draugu (-e), kuo labiau suartėti nenusileidžiant iki jų lygio, mažiau moralizuoti, kiek galima daugiau taikyti naujus mokymo metodus, tobuliau organizuoti pamoką – 1,8 proc.

Kai kurie respondentai pažymėjo, kaip turėtų pasikeisti jų vadovai: turėtų būti „nepartiniai“ (nepriklausyti partijoms), nebūti per daug demokratiški, dėl to ir chaosas mokykloje.

Išanalizavus respondentų atsakymus, galima išskirti šias jų profesinio tobulėjimo kryptis:

- dalykinis, metodinis pasirengimas;
- pedagoginis, psichologinis pasirengimas;
- santykiai su mokiniais;
- asmeninės savybės.

Nemažai respondentų (9,4 proc.) nežino, kaip turėtų pasikeisti. Atsakymai netiesiogiaisu-teikia informacijos apie jų nuostatas, vertybines orientacijas ir svarbiausias problemas, susijusias su paties pedagogo asmenybės kryptingumu, jos turiniu mokyklos kaitos kontekste.

8. Kaip turėtų pasikeisti veiklos organizavimo Jūsų mokykloje formos, kad būtų mėtė tuo patenkintas(-a)? (Nurodykite tris dalykus.)

Šis klausimas skatina pedagogą spręsti, ko-kiais principais turėtų būti grindžiama moder-nizuojamos mokyklos veikla.

Tris dalykus nurodė – 18,8 proc. responden-tų (10)

Du dalykus nurodė – 20,7 proc. (11)

Vieną dalyką nurodė – 33,9 proc. (18)

0 nurodė – 22,6 proc. (12)

Neturi pasikeisti – 7,5 proc. (4).

Respondentų atsakymų pasiskirstymas

1. Įvairi popamokinė veikla – 15,09 proc.
2. Mažiau dokumentacijos, popierizmo – 7,5 proc.
3. Mažiau diktatūros, daugiau bendravimo – 5,6 proc.
4. Kolegų pamokų stebėjimas – 3,7 proc.
5. Po 1,8 proc. surinkę atsakymai: taikyti naujau-sius mokymo metodus, daugiau būrelių, fakul-tatyvų, netradicinių pamokų, pamoką dažniau keisti mokomąja ekskursija, žaidimais, viskas tu-rėtų būti daroma tikslingai, mažiau nereikšmin-gų dalykų, daugiau laisvų diskusijų, laiką pa-naudoti vaiko naudai, formos neturi būti pri-verstinės, sustiprinti mokyklos vidaus tvarką, skirstant klases ir valandas, atsižvelgti į moky-tojo pageidavimus.

Respondentų atsakymai akivaizdžiai api-būdina popamokinės veiklos problematiką mokykloje, ugdymo formų liberalizavimo reikšmę, netikslingumo ir biurokratinių truk-džių eliminavimo svarbą bei su ugdymo for-mų pokyčiais susijusių santykių kaitos būti-nybę. Nemažai respondentų (7,5 proc.) ten-kina dabartinės ugdymo formos. Toks požiū-ris gali būti patvirtinimas to, jog keisti nieko nereikia (šie pedagogai nėra pokyčių šalinin-kai). Kita vertus, respondentų atsakymai pa-tvirtina, kad mokyklinės veiklos kūrybinė erd-vė nėra labai plati. Kūrybinės ugdymo formų paieškos galėtų būti intensyvesnės, jei peda-gogai aiškiau įsivaizduotų, kokiais principais turėtų būti grindžiama modernizuojamos mo-kyklos veikla.

Išvados

1. Pedagogų Lietuvos švietimo politikos sam-prata pasaulinių ir europinių švietimo dimensi-jų kontekste nėra aiški.

2. Mokyklos ir visuomenės santykis tebėra problemiškas.

3. Pedagogų modernios mokyklos samprata labiausiai siejama su materialiniu mokyklos ap-rūpinimu, ugdymo formų liberalizavimu, san-tykių demokratizavimu.

4. Teigiamą požiūrį į mokyklos moderniza-vimą slopina su juo susijusių pokyčių ir proble-mų baimė.

5. Mokytojai nėra iniciatyvūs kūrybinėse mo-dernios mokyklos paieškose. Juos stabdo: didėjanti konkurencija; gilėjantis pedagogų „kartų“ konfliktas; baimė netekti darbo; nepa-kankamai tolerantiški santykiai, bendradarbia-vimo, dalijimosi patirtimi stoka.

6. Mokyklą modernizuojant kyla žmonių iš-teklių plėtros koordinavimo problema.

7. Pedagogai ne iki galo suvokia savo vaidmenį mokyklos modernizavimo raideje, ugdymo tikslus, asmeninius ir mokyklos veiklos pokyčius, dėl ko sunkiai prognozuoja ugdomosios veiklos kryptį ir pobūdį.

8. Akivaizdi mokyklos efektyvumo vertinimo problema įvairiu švietimo lygmeniu.

9. Nepakankamas švietimo pajėgumas tenkinti edukacinius visuomenės poreikius.

10. Aktuali pedagogų kompetencijos, idėjinio pedagoginio kryptingumo problema.

11. Švietimo politikos sprendimai turėtų būti neatsiejami nuosocialinių, ekonominių sprendimų.

LITERATŪRA

1. Bagdonas A., Targamadžė V. Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos efektyvumo tyrimo kriterijų problema // Socialiniai mokslai. 2000, Nr. 2(23).

2. Barkauskaitė M. Lietuvos švietimo sistemos kaitos vertinimas (direktorių, mokytojų, pirmo kurso studentų požiūriu) // Pedagogika. 1997, Nr. 34.

3. Edukologijos studijos Lietuvos mokyklai (KTU edukologijos aukštųjų studijų mokslo darbų rinkinys). Kaunas, 1998.

4. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. Kaunas, 1996.

5. Jucevičienė P. Ugdymo mokslo raida nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas, 1997.

6. Kalvaitis A. Treji permainų metai // Mokykla. 1997, Nr. 10.

7. Lamanauskas V. Mokykla ir jos problemos mokinių akimis // Acta paedagogica Vilnensia, 4. Vilnius, 1997.

8. Purvaneckienė G. Mokyklos reforma ir mokytojo profesija // Acta paedagogica Vilnensia, 3. Vilnius, 1996.

9. Pukelis K. Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos. Kaunas, 1998.

10. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. Pedagogų veiklos pokyčiai pasaulinių ir europinių švietimo dimensijų kontekste // Socialiniai mokslai. 2000, Nr. 2(23).

11. Želvyys R. Švietimo vadyba kaitos laikotarpiu: esminiai principai ir nuostatos // Acta paedagogica Vilnensia, 6. Vilnius, 1996.

PEDAGOGUES' ATTITUDE TOWARDS SCHOOL MODERNIZATION AND THEIR ROLE IN IT

Aušrinė Gumuliauskienė

Summary

Lithuanian educational system encounters a complicated task of school, its vision and mission modernization in the context of sociocultural world and European educational concepts. Pedagogues' conception of a modern school is mostly related with material provision, liberalization of training forms, democratization of relations. Pedagogues' positive attitude to-

wards school modernization is suppressed by fear of related changes and problems, insufficient initiative in the searching of modern school, including the following most important ones: permanently deepening conflict between the „generations“ of pedagogues, fear to loose job, insufficiently tolerant relations, lack in experience sharing and communication.

Gauta 2000 10 25

Priimta 2000 11 23